

Dział: Ogrodnictwo

ISSN 1897-7820

http://www.npt.up-poznan.net/tom2/zeszyt4/art_52.pdf

Copyright ©Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu

---

EWA KOZŁOWSKA

Instytut Architektury Krajobrazu
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

REKREACJA Z ODRĄ W TLE NA PRZYKŁADZIE WROCŁAWIA

Streszczenie. Odra – wraz ze wszystkimi kanałami i dopływami – jest niewątpliwie ważnym czynnikiem miastotwórczym Wrocławia. Uregulowana w granicach miasta, odgradzana, bo niebezpieczna, a w końcu zapomniana – jest obecnie przywracana miastu zgodnie ze światowymi tendencjami. Przed Odrą otwierają się nowe możliwości zaistnienia w życiu społecznym mieszkańców Wrocławia. Dynamiczny rozwój Wrocławia na wielu płaszczyznach w ostatnich latach spowodował pojawienie się licznych inicjatyw związanych z wykorzystaniem rzeki. Hasło „Twarzą do Odry” stało się motorem różnych działań w zakresie wykorzystania wód rzeki oraz zagospodarowania nabrzeży w obrębie miasta. Jednym z ważnych elementów tego zagospodarowania są cele rekreacyjne. W porozcinanym przez wodę Wrocławiu można wyróżnić dwa typy terenów rekreacyjnych związanych z Odrą: śródmiejskie oraz peryferyjne (na obrzeżach miasta). Niniejszy referat ma na celu analizę aktualnych tendencji w zagospodarowaniu Odry oraz analizę terenów rekreacyjnych, a przy tym ukazanie ogromnego potencjału drzemącego we wrocławskich obszarach nadwodnych. Analizy mają pokazać typy rekreacji wodnej i nadwodnej oraz potrzeby społeczne w tym zakresie, a także możliwości zagospodarowania terenów nadodrzańskich w granicach Wrocławia.

Słowa kluczowe: Odra, rekreacja nadwodna, komunikacja wodna, domy na wodzie

Wstęp

Położenie Wrocławia nad rzeką to nie przypadek. Jak pisze OSTROWSKI (2001), miało to znaczenie zarówno polityczne, jak i gospodarcze, łącząc miasto ze światem zewnętrznym. Transport i komunikacja związane od zawsze z Odrą powodowały z jednej strony rozwój baz przemysłowych nad brzegami rzeki, z drugiej – terenów rekreacyjnych zieleni miejskiej. KULAK (2000) podaje, że po likwidacji fortyfikacji zasypano częściowo odnogi Odry oraz fosę, co dało nowe obszary pod zagospodarowanie miasta, m.in. Ogród Botaniczny. Z kolei BIŃKOWSKA (2006) uzupełnia, że uzyskane

tereny, przekazane miastu w 1813 roku, wcielano przede wszystkim w system zieleni miejskiej. W późniejszych latach rozrastająca się tkanka miejska obejmowała tereny zalewowe. Jednocześnie Odra stawała się coraz większym niebezpieczeństwem dla miasta, dlatego odgradzano się od niej i regulowano, nie tylko w ścisłym centrum. Autorzy publikacji *WROCLAWSKIE ZIELONE WYSPIY...* (2003) wymieniają wiele kanałów i przekopów, powstałych na przełomie XIX i XX wieku, których rolą było zwiększenie bezpieczeństwa w razie powodzi. Przez długie lata trwał proces odcinania się od rzeki, brakowało tym samym jednolitych pomysłów na rewitalizację Odry w obrębie Wrocławia. Powódź w 1997 roku była silnym bodźcem do zmiany myślenia o rzece – nie można jej już pomijać w procesach planistycznych, należy rozważnie nią sterować, biorąc pod uwagę naturalne uwarunkowania. Obecnie największe znaczenie ma funkcja rekreacyjno-wypoczynkowa, związana z wodą. Postępująca rehabilitacja i modernizacja nabrzeży przywraca miastu nowe oblicze.

Cel i metody

Celem badań było wskazanie obecnych i planowanych sposobów użytkowania Odry w granicach miasta Wrocławia, typów terenów zieleni, związanych z rzeką, oraz ich układu na planie miasta, a także wyszczególnienie zachowań rekreacyjno-wypoczynkowych mieszkańców. Badania miały charakter studialny i analityczny. Podstawą studiów są informacje z lokalnych mediów o aktualnych inwestycjach miejskich, obrazujące współczesne tendencje w wykorzystaniu potencjału rzeki i zagospodarowaniu terenów nadrzecznych. Analizy funkcjonowania i układu terenów nadrzecznych w granicach miasta pokazują zróżnicowanie zachowań rekreacyjno-wypoczynkowych w zależności od lokalizacji i typu nabrzeża. Analizy zostały przedstawione w formie graficznej na planie miasta.

Możliwości zagospodarowywania Odry i terenów nadrzecznych we Wrocławiu

Woda jest elementem nadającym charakter miejscu – wyznacznikiem tożsamości. Zintegrowanie rzeki z miastem ma swoje odzwierciedlenie w krajobrazie. Wpisuje się nie tylko w strukturę miasta, lecz także w jego życie społeczne. Obecnie Wrocław na nowo odkrywa potencjał Odry, upatrując w niej źródło sukcesów gospodarczych oraz społecznych. Niebagatelne znaczenie ma tu zarówno funkcja rekreacyjna samej rzeki (wody), jak i terenów z nią związanych (nabrzeży). Wiele działań otwartych w kierunku Odry powstaje z inicjatywy Wrocławskiego Klubu Lobbying Odrzańskiego – luźnego porozumienia społeczności naukowo-technicznej, któremu patronuje Civitas Christiana. Wypromowane przez nich hasło: „Twarzą do Odry” od kilku lat jest motorem działań, w wyniku których rzeka ma być miejscem wypoczynku, rekreacji i sportów wodnych, a nawet atrakcją na skalę popularnego wrocławskiego Rynku.

Uruchomienie Wrocławskiego Szlaku Wodnego

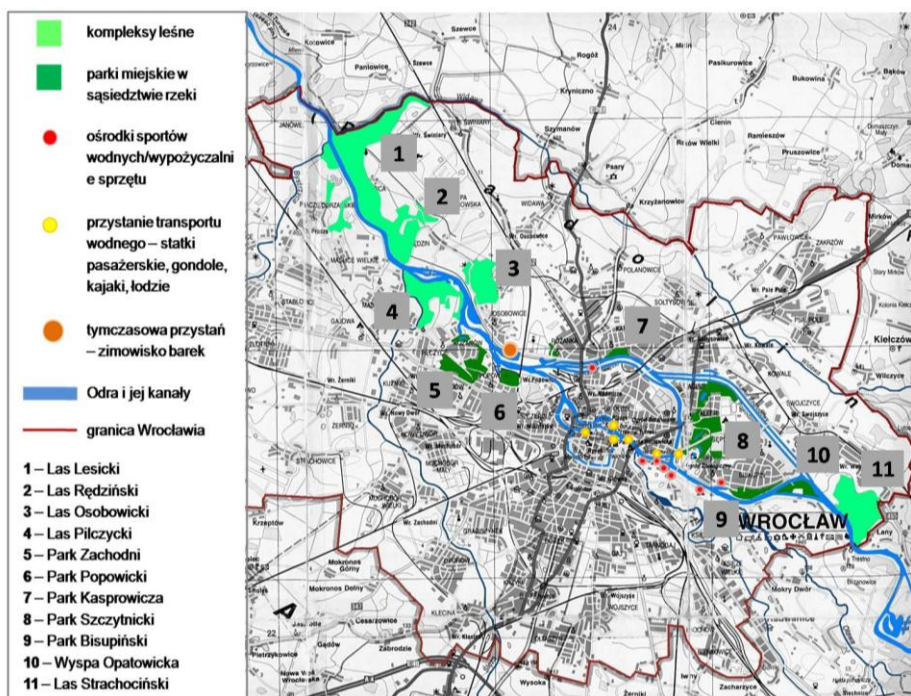
Przed wojną Odra była wykorzystywana zarówno do wypoczynku, jak i sportów wodnych. Pierwszy klub wioślarski powstał 1876 roku (PROGRAM DLA ODRY 2006). Cyklicznie odbywały się też zawody wioślarskie, a ich tradycja przetrwała do dziś, w różnej formie. W 1996 roku zapoczątkowano regaty ósemek we Wrocławiu, organizowane przez studentów Politechniki Wrocławskiej i Uniwersytetu Wrocławskiego w ramach obchodów juwenaliów. Początkowe zmagania na pontonach wojskowych przerodziły się w regaty wioślarskie o Puchar Odry, obecnie pod nazwą Odra Cup (2008), jako Międzynarodowe Regaty Ósemek Wioślarskich. Impreza skupia nie tylko sportowców, miłośników wioślarstwa, lecz także widzów, dla których jest to niecodzienne atrakcja.

Władze miasta starają się wszelkimi sposobami przywrócić Odrze rolę szlaku wodnego, a także miejsca rekreacji zwykłych obywateli, niekoniecznie wykwalifikowanych sportowców. Obecnie można podróżować po Odrze statkiem pasażerskim lub gondolą wycieczkową, a od lipca 2007 roku – kajakiem z powstałej w centrum przystani w dawnej Zatoce Gondoli (rys. 7). Przystań jest wynikiem współpracy miasta i stowarzyszenia „Drzwi do Europy”. Jest ona dostępna nie tylko dla wytrawnych wioślarzy i członków kół wodniackich, lecz także dla turystów, chcących kameralnie podziwiać Wrocław od strony rzeki.

Od kilku lat miasto stara się przystosować fragmenty nabrzeży do cumowania większych jednostek pływających, aby wzmocnić ponadlokalną rolę rzeki. Do Wrocławia prowadzą szlaki wodne z całej Europy. Wielu turystów zagranicznych interesuje ta droga komunikacji, niestety wymaga to nie tylko udostępnienia drogi wodnej, lecz przede wszystkim zapewnienia odpowiedniego zaplecza noclegowego i gastronomicznego. Jak podaje KOCIK (2006) w „Biznesie Wrocławskim”, do Wrocławia przybywają nieregularnie wycieczkowce z Niemiec, które niestety są zmuszone cumować na starym zimowisku barek na Osobowicach (rys. 1). W przyszłości ma tam powstać marina z prawdziwego zdarzenia. KOCIK (2006) dodaje, że jednocześnie kończy się budowa Mariny Śródmiejskiej między mostami Pomorskim i Uniwersyteckim. W planach są jeszcze inne przystanie, nie rzadko związane z inwestycjami usługowo-mieszkaniowymi.

Nowe inwestycje mieszkaniowe mają bazować również na drugim czołowym pomysle rewitalizacji Wrocławskiego Szlaku Wodnego – uruchomieniu komunikacji wodnej. Jak pisze TORZ (2008), we wrocławskim magistracie trwają prace koncepcyjne nad trasą dla wodnych tramwajów. Pierwsza trasa ma łączyć najbardziej oddalone od siebie dzielnice. Atrakcyjny, szybki, a przede wszystkim ekologiczny sposób poruszania się po Wrocławiu drogą wodną miałby znaczenie zwłaszcza w sezonie letnim, kiedy Wrocław przeżywa obciążenie turystów. Ale nie tylko – planowany przez miasto tramwaj wodny może być alternatywą dla kołowej komunikacji miejskiej w godzinach szczytów.

Innym pomysłem wykorzystania szlaku wodnego jest pływające muzeum. Jak podaje KORZENIOWSKA (2008), wrocławski ośrodek „Pamięć i Przyszłość” przygotowuje nietypową wystawę na temat historii Odry. Ekspozycja ma powstać na zabytkowej barce, która będzie pływać po Odrze w granicach Wrocławia, a następnie po Dolnym Śląsku. Wystawa ma powstać z udziałem mieszkańców i ich zbiorów, dotyczących Odry. Takie przedsięwzięcie to nie tylko dobry sposób na spędzenie wolnego czasu, lecz także integracja społeczności, która tworząc dokumentację rzeki utożsamia się z naturalnym dziedzictwem.

Rys. 1. Rekreacyjne wykorzystanie Odry – istniejące obiekty szlaku wodnego (rys. E. Kozłowska)

Fig. 1. Recreational utilization of the Oder in Wrocław – existing objects of the watercourse (drawing E. Kozłowska)

Budowa domów na wodzie

Odra inspiruje nawet do najbardziej śmiałych pomysłów. Wrocławski biznesmen Kamil Zaremba od kilku lat stara się o stworzenie warunków (prawnych, technicznych i społecznych) do istnienia pływających domów w mieście o tak dużych zasobach wód powierzchniowych. Pomysł nie jest nowy, widoki Wrocławia z 1902 roku pokazują, że kiedyś funkcjonowały tu domy na wodzie (DNW). Podając za przykład Amsterdam, Kamil Zaremba szczegółowo przedstawia władzom miasta i urzędnikom założenia i projekty wykorzystania nabrzeży dla pływających mieszkań. Ze strony internetowej autora DNW (www.domynawodzie.pl) można dowiedzieć się nie tylko o zaletach (ekonomicznych czy ekologicznych) pływających domów, lecz także o przeszkodach, na jakie natrafia taki pomysł w polskich realiach ustawodawczych. Bo chociaż miasto potencjalnie popiera tę ideę, urzędowym potyczkom nie ma końca.

Prędzej niż wodna jednostka mieszkalna powstanie zapewne okresowo czynna pływająca restauracja – kolejny pomysł tym razem właściciela Hotelu Tumskiego, usytuowanego nad brzegiem Odry. Jednak i w tym przypadku nie obejdzie się bez trudności. Jak podaje KORZENIOWSKA (2007), jednym z problemów zagospodarowania szlaku wodnego w mieście, wymienianym przez Rajmunda Papiernika z Biura Sportu, Tury-

styki i Rekreacji UM, jest zapewnienie bezpieczeństwa na wodzie. Specjalny zespół składający się z urzędników wrocławskiego magistratu, pracowników RZGW, WOPR oraz Urzędu Żeglugi Śródlądowej opracowuje wrocławski kodeks wodny, który jest niezbędny do mieszkalno-rekreacyjnego funkcjonowania Odry.

Modernizacja bulwarów i promenad

Szlak wodny, komunikacja wodna czy pływające domy – to w Polsce nadal skomplikowane przedsięwzięcia. Znacznie łatwiej działać władzom miejskim w obrębie samych nabrzeży. Odwrócenie się w stronę rzeki zaczęło we Wrocławiu od modernizacji bulwarów i promenad – zarówno w zakresie zagospodarowywania rekreacyjnego, jak i wyeksponowania poprzez iluminację. I tak nowe oblicze zyskała Wyspa Słodowa, Urząd Wojewódzki, gmach Ossolineum oraz budynek Uniwersytetu. Podświetlono również zmodernizowane nabrzeże przy ul. Grodzkiej. Modernizacja dotyczyła wymiany nawierzchni, nowego oświetlenia, ławek, koszy na śmieci, ale też przystosowania do imprez plenerowych (np. budowa mini sceny). Następnym dużym projektem ma być rewitalizacja jednego z najpiękniejszych odcinków Odry – Bulwaru Dunikowskiego. Na „drugie życie” czekają też: promenada przy Pl. Bema, Wybrzeże Słowackiego oraz Joliot-Curie na odcinku między mostami Pokoju i Grunwaldzkim.

Przystosowanie wałów przeciwpowodziowych i grobli do rekreacji

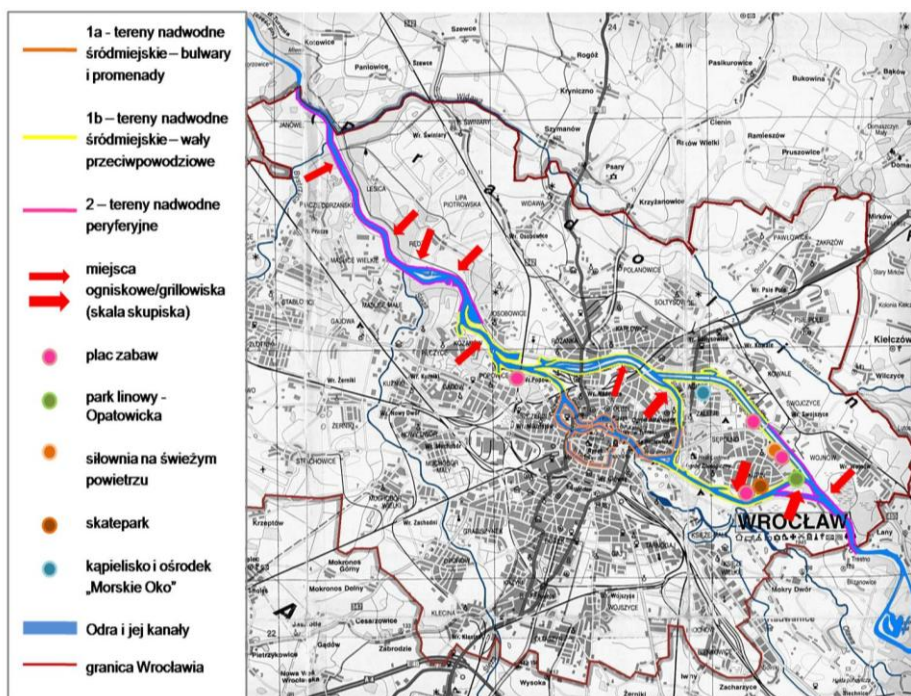
Z punktu widzenia rekreacji związanej z Odrą, nie do pominięcia jest rola wałów przeciwpowodziowych i grobli. Występują na długich odcinkach rzeki i jej kanałów, zarówno w obrębie zabudowy, jak i poza nią. Przylegają często do zwartych osiedli mieszkaniowych, a jednocześnie są powiązane z krajobrazem otwartym. Wały to element nie tylko niedzielnej, lecz przede wszystkim codziennej rekreacji mieszkańców Wrocławia, jak np. jogging czy spacer z psem (rys. 5). Nie należy zapominać także o wędkarzach, którzy silnie zaznaczają swoją obecność, zwłaszcza na bardziej dzikich odcinkach rzeki.

Część wałów i grobli jest dobrze przystosowana do rekreacji. Ponieważ korzystanie z nich przez ludzi było nieuniknione parę lat temu dokonano gruntownej modernizacji, aby zabezpieczyć wały przed zbytnią degradacją. Zmodernizowano głównie te okalające dzielnice Biskupin i Sępólno (użytkowane z największą częstotliwością). Zabezpieczono skarpy i rosnące na nich drzewa, wymieniono nawierzchnię, wykonano zejścia.

Z wałami przeciwpowodziowymi nierozdzielnie łączą się tarasy zalewowe, które są ulubionym miejscem wędkarzy, a przede wszystkim studentów, urządzających tu ogniska (rys. 2). Ponieważ palenie ognisk nad Odrą jest zabronione, częściej można spotkać duże grupy skupione wokół grilla – to coraz bardziej popularny sposób spędzania czasu na świeżym powietrzu (rys. 4).

Wyniki i wnioski

Do tej pory we Wrocławiu istnieje sześć przystani transportu wodnego, w tym jedna na ukończeniu. Cztery są zlokalizowane w ścisłym centrum, a dwie na południowo-wschodnim krańcu śródmieścia. Dodatkową przystanią jest zimowisko barek na

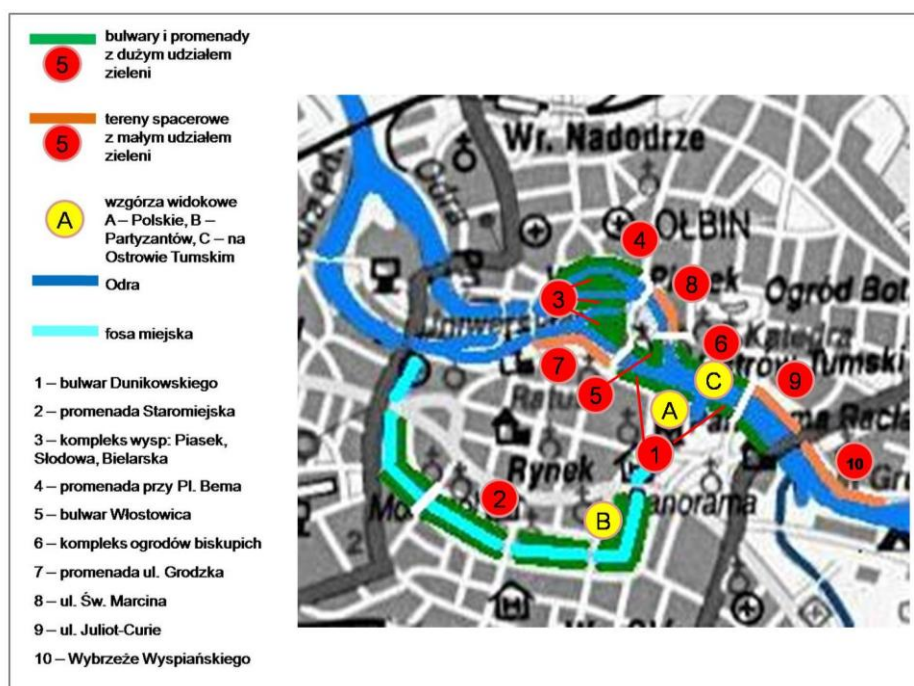
Rys. 2. Rekreacyjne wykorzystanie Odry we Wrocławiu – formy aktywności w zależności od typu nabrzeża (rys. E. Kozłowska)

Fig. 2. Recreational utilization of the Oder in Wrocław – activities depending on the type of wharf (drawing E. Kozłowska)

Osobowicach. Ponieważ przystanie są położone blisko siebie, zasięg żeglowania Odra jest zbyt mały. Z siedmiu ośrodków sportów wodnych aż sześć jest zlokalizowanych na Górnjej Odrze, a jeden w północnej części Wrocławia – na Różance. Niewykorzystany jest więc potencjał rzeki w północno-zachodniej części miasta (rys. 1).

Wśród typów nabrzeży możemy wyróżnić śródmiejskie i peryferyjne. Pierwsze można podzielić na bulwary i promenady w ścisłym centrum miasta (rys. 3) oraz wały przeciwpowodziowe i groble w zasięgu zwartej zabudowy. Drugi typ to tereny nadwodne, leżące poza obszarami zabudowanymi, w połączeniu z otwartym krajobrazem. Spacer, jazda rowerem oraz jogging występują na wszystkich tych obszarach, natomiast spotkania towarzyskie (ogniska i grille) są najbardziej związane z rejonami akademików studenckich (Biskupin i Stara Odra w śródmieściu) oraz tarasami zalewowymi na obrzeżach miasta, często w powiązaniu z kompleksami leśnymi. Najbogatszy program rekreacyjny (plac zabaw, siłownie na świeżym powietrzu, kąpieliska itp.) jest związany z Wielką Wyspą, tj. osiedlami Zacisze, Sępólno i Biskupin na wschodzie Wrocławia (rys. 2, 6).

Analizy pokazują, że Odra nie jest równomiernie wykorzystana w granicach miasta. Najslabiej jest zagospodarowany lewy brzeg północno-zachodniej części Odry (Kozanów,

Rys. 3. Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe związane z Odrą w ścisłym centrum Wrocławia (rys. E. Kozłowska)

Fig. 3. Recreational areas around the Oder in the centre of Wrocław (drawing E. Kozłowska)

Rys. 4. Spotkania towarzyskie nad Odrą (fot. E. Kozłowska)

Fig. 4. Meetings on the Oder (photo by E. Kozłowska)

Rys. 5. Wały przeciwpowodziowe – miejsce rekreacji wrocławian (fot. E. Kozłowska)

Fig. 5. Floodbanks – place of the recreation of Wrocław inhabitants (photo by E. Kozłowska)

Rys. 6. Siłownia na wolnym powietrzu – dzielnica Sępolno (fot. E. Kozłowska)
 Fig. 6. Fitness in the open air – Sępolno housing estate (photo by E. Kozłowska)

Rys. 7. Wypożyczalnia sprzętu wodnego – Zatoka Gondoli (fot. E. Kozłowska)
 Fig. 7. Rental of the water equipment – Gondola Harbour (photo by E. Kozłowska)

Las Pilczycki, Maślice i Pracze Odrzańskie). Jest to związane z oddalaniem się zabudowy od rzeki w tym rejonie (względy przeciwpowodziowe). Inaczej jest z południowo-wschodnim odcinkiem Odry w rejonie Wielkiej Wyspy, czyli obszaru silnie zurbanizowanego. Ma on niepowtarzalny charakter i został objęty indywidualną ochroną oraz pakietem projektów proekologicznych jako swoisty wzorzec zrównoważonej koegzystencji człowieka z naturą (WROCLAWSKIE ZIELONE WYSPY... 2003). Ta koegzystencja wyraża się, między innymi, wykorzystaniem możliwości rekreacyjnych Odry w tym rejonie.

Władze miejskie Wrocławia są otwarte na propozycje – nawet te najśmielsze, dotyczące rekreacyjnego wykorzystania Odry. Jednak trzeba pamiętać, że wody rzeki nie należą do miasta, a wszystkie działania podejmowane w związku z zagospodarowaniem wód Odry mają wymiar ponadlokalny i muszą być uzgadniane na szczeblu krajowym. Mimo to, miastu bardzo zależy na zwiększeniu rekreacyjnej roli rzeki, dlatego sukcesywnie powstają nowe przedsięwzięcia.

Literatura

- BIŃKOWSKA I., 2006. *Natura i miasto. Publiczna zieleń miejska we Wrocławiu od schyłku XVIII do początku XX wieku.* Muzeum Architektury we Wrocławiu, Wrocław.
- DOM NA WODZIE – DNW [www.domynawodzie.pl].
- KOCIK D., 2006. Przystań między mostami. „Biznes Wrocławski” portal inwestycyjny [www.biznespolska.pl].
- KORZENIOWSKA A., 2007. Pływające rzeką łódka. *Echo Miasta* z 20.08.2007. Wrocław.
- KORZENIOWSKA A., 2008. Muzeum na wodzie. *Echo Miasta* z 14.04.2008. Wrocław.
- KULAK T., 2000. *Wrocław. Przewodnik historyczny.* Wyd. Dolnośląskie, Wrocław.
- OSTROWSKI W., 2001. *Wprowadzenie do historii budowy miast. Ludzie i środowisko.* Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.
- PROGRAM DLA ODRY – 2006 [www.programodra.pl].

Kozłowska E., 2008. Rekreacja z Odrą w tle na przykładzie Wrocławia. *Nauka Przyr. Technol.* 2, 4, #52.

TORZ M., 2008. Po Wrocławiu będą pływać wodne tramwaje. *The Times. Gaz. Wrocł.* z 4.04.2008. Wrocław.

WROCLAWSKIE ZIELONE WYSPY. Projekt zarządzania zasobami środowiska miejskiego. 2003. Red. A. Drapella-Hermansdorfer. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.

RECREATION WITH THE ODER IN BACKGROUND ON THE EXAMPLE OF WROCLAW

Summary. The Oder with all its channels and creeks the creates the city of Wrocław. Regulated within the city, separated, because dangerous, but in the end forgotten – at present is being restored for the city in harmony with world trends. Because of it the Oder has a new chance to take part in the social life of Wrocław inhabitants. The rapid development of the city at various levels in the last years caused the appearance of many initiatives connected with utilization of the river. Password “Face the Oder” became the driving force behind many activities connected with manning use both of the water of the river and its embankments within the city development is recreation. Recreational goals have become one of important elements of the mentioned development. The city divided by waterways is visibly split into two types of recreational areas connected with the river namely: the inner city area and the peripheral one (the outskirts of the city). The paper aims at analysing the current tendencies of the Oder management and development as well as describing the existing recreational areas. This is thought to be a good opportunity to present a huge potential hidden within the waterside territory. The analyses are meant to describe the types of water and waterside recreation activities alongside with social needs in this field. It should also present possibilities of management and development of the areas in focus.

Key words: The Oder, waterside recreation, water transport, floating house

Adres do korespondencji – Corresponding address:

Ewa Kozłowska, Instytut Architektury Krajobrazu, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, pl. Grunwaldzki 24 A, 50-363 Wrocław, Poland, e-mail: kozlewa@op.pl

Zaakceptowano do druku – Accepted for print:

9.10.2008

Do cytowania – For citation:

Kozłowska E., 2008. Rekreacja z Odrą w tle na przykładzie Wrocławia. Nauka Przyr. Technol. 2, 4, #52.